

Göç ve Kentle Eklemlenme Sorunları

Melih Ersoy, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Giriş

- Çevre ülkelerde iç göçler, toplumsal yaşamdaki önem ve ağırlıklarını hala korumaktadır.
- 1980 de nüfusumuzun yaklaşık yarısı kentlerde yaşamakta iken, 2000 de bu oran % 65 lere ulaşmıştır. 1970 ila 1990 yılları arasında toplam ülke nüfusu yaklaşık % 60 artarken, nüfusu 10.000'in üzerindeki yerleşmelerde bu artış ülke ortalamasının 2.65 katı olmuştur. 1990 ila 2000 yılları arasında ülke toplam nüfusu %12 artarken kentlerde bu oran %30 olarak gerçekleşmiştir.

Giriş

- Birinci bölüm; göç olgusunun nedenleri ile kentsel alanlarda yol açtığı değişimin farklı paradigmlar açısından incelenmesi;
- İkinci bölüm; Ankara'ya göç eden İskiliplilerin; üçüncü bölüm, zorunlu göç ile doğu ve güneydoğu kentlerine yerleşen nüfusun kentsel yaşamla nasıl eklemlendiğine ilişkin bulguları özetlenmesi,
- Son bölüm; bulguların genel bir değerlendirmesi

1. Bölüm

Farklı Paradigmalarda İç Göçler

- Modernleşme perspektifi, yapısal işlevselci yaklaşımla neo-klasik iktisat kuramından yola çıkar.
- Piyasa mekanizmasına müdahale edilmemesi durumunda sistem içi dengeler sağlanır.
- Göç olgusu farklı mekansal birimler arasında emek gücü ile ücret düzeylerinin dengesiz dağılımının giderilmesine katkı yapan olumlu bir mekanizma olarak görülür.

1. Bölüm

Farklı Paradigmalarda İç Göçler

- Bu paradigma, göç olgusunu, ücret farklılıklarının mekansal birimler arasında dengesiz dağılımının giderilmesine katkı yapan bir mekanizma olarak görülmektedir.
- “Yeni göç ekonomisi” yaklaşımın temel vurgusu, göç kararının bireysel düzeyde değil daha geniş bir birimde, genellikle aile ya da hane halkı düzeyinde alındığına dikkat çekmesidir.

1. Bölüm

Farklı Paradigmalarda İç Göçler

- 1960'lı yıllardan başlayarak modernleşme perspektifinin göçlerin yerleşmeler arasındaki dengesizlikleri gideren bir olgu olarak görülmesi eleştirilmeye başlandı.
- Bağımlılık Okulu: göre göçün kaynağı gelişmiş metropollerin kırsal alanla olan ve sürekli kendi lehine işleyen eşitsiz değişim ilişkilerinin oluşturduğu sömürü zinciridir.
- Kapitalizm bölgeler arasında dengesizlik yaratan bir işleyişe sahiptir. Devlet politikalarıyla müdahale edilmemesi durumunda bölgeler arası dengesizlik zaman içinde dayanılmaz boyutlara ulaşacaktır.

1. Bölüm

Farklı Paradigmalarda İç Göçler

- Üretim tarzlarının eklemelenmesi perspektifinde göç olgusu, kapitalist üretim tarzının kırsal yörelerde varolan üretim tarzları ile eklemelenme biçiminin üreticiler üzerindeki sonuçları çerçevesinde araştırılır.
- Kapitalist çevre toplumlarında, kırsal alanların üretim araçlarından yoksun kesimi, kırdaki iş olanaklarının sınırlı olması nedeniyle, emek gücünü daha rahat satabileceği kentlere göç etmek zorunda kalmaktadır. Kırdan kente göç kapitalist üretim tarzının ulusal ölçekte yaygınlaşmasına önemli ölçüde katkıda bulunan bir olgudur.

1. Bölüm

Farklı Paradigmalarda İç Göçler

- Modernleşme Okulu “bütünleşme” kavramı üzerinde durur.
- Bütünleşme, “modernleşme” olarak adlandırılan bir evrim sürecinin alt evrelerinde bulunan göçmen nüfusun, kentte bir dönüşüm geçirerek modernleşme sürecinin üst evrelerine ulaşmış kentsoylu kesime benzemesidir.
- Bütünleşmenin asimilasyon (aynılaşma, birleşme) biçiminde gerçekleşmesi rahatsız edecek bir durum olarak görülmez.

1. Bölüm

Farklı Paradigmalarda İç Göçler

- Bağımlılık perspektifi modernleşme varsayımını tümüyle yadsır. Modernleşme Okulunun bütünleşme yönündeki beklentisi gerçekleşmeyecektir.
- Bağımlılık Okuluna göre, çevre ülkelerin kentlerinde gözlemlenen bu farklılığın kaynağı, çevre ile merkez ülkeler arasındaki bağımlılık ve sömürü ilişkilerinde aranmalıdır. Bu ilişkiler varolduğu sürece toplumun farklı tabakaları arasındaki uçurumlar artacak ve “marjinalleşme” kalıcı bir olgu olarak daha da geniş toplum kesimlerine yayılacaktır. Evrim bütünleşme değil, marjinalleşme yönünde olacaktır.

1. Bölüm

Farklı Paradigmalarda İç Göçler

- Eklemlenme perspektifi, toptancı varsayımlar yerine, göçmenlerin kentlilerle birlikte oluşturacakları yeni bileşimin yapısının araştırılması gereğine değinir.
- Bu karşılıklı etkileşimde her iki kesim de diğeri dönüşürmeye çalışacaktır. Yeni bileşimde, daha güçlü ve yerleşik olan kent kültürü, ideolojisi ve ekonomisinin başat unsurlar olmasına karşılık, göçmenlerin kırdan taşıdıkları, beraberlerinde getirdikleri kültürel, ideolojik ve ekonomik öğeler de varlığını sürdürmeye çalışacak ve böylelikle birbirini karşılıklı etkileyen yepyeni bir eklemlenmiş kentsel yapı ortaya çıkacaktır.

2. Bölüm

İskilip'ten Ankara'ya Göç

- İskilip'ten göç eden 307 deneğin % 44 ü 1980 öncesinde, % 56 si ise 1980 yılı ve sonrasında Ankara'ya göç etmişlerdir. İlk grup ortalama 36 yıldır kentte yaşarken, ikinci grup için bu süre 13 yıldır. Deneklerin % 73 ü ilçe merkezinden kalanı ise İskilip'e bağlı köylerden Ankara'ya göç etmişlerdir.
- İskilipli göçmenlerin % 55'i, ortaokul ve üstünde eğitim görmüşlerdir.
- Göçmenlerin büyük kesiminin (%70) gelir düzeyleri, memleketlerindeki nüfusun gelir düzeyi ile karşılaştırıldığında, "ortalama" ve "ortalamanın üzerinde" dir.

2. Bölüm

İskilip'ten Ankara'ya Göç

- Ankara'ya yerleşen İskilipli göçmen nüfus “eğitimsiz işgücü havuzu” değil göç ettikleri yörenin görece gelişkin bir kesimini oluşturmaktadırlar.
- İskilip'den göç göç edilen yerleşmenin daha da geri kalmasına katkıda bulunmaktadırlar.(Bağımlılık Okulu)
- Ancak, İskilip'ten gelen göçmenler Ankara kent nüfusu ile bütünleşememiş "marjinal" bir topluluk oluşturmamaktadır. (Modernleşme Okulu)
- Kültürel bağlar ise gücünü sürdürmemektedir (Eklemlenme Yaklaşımı)

2. Bölüm

İskilip'ten Ankara'ya Göç

- Kente yaşanan konut, komşuluk özellikleri ve kentsel mekandaki hareketlilik sosyal devinim ve bütünleşme modellerinin önemli göstergelerindedir. Kente göçenlerin de ilk ya da en önemli istekleri bir konut sahibi olmaktır.
- “Göçmen nüfus” ile gecekonduda oturan nüfus”un büyük oranda örtüştüğü saptaması genel bir ifadedir. Göçmenlerin tümü için her zaman geçerli değildir.
- 2003 çalışmasında konut sahibi İskilip’li oranı %65dir. Göç edenlerin kente kalış süresi uzadıkça, daha yüksek nitelikli bir konutta oturma ve konut sahibi olma olasılıkları artmaktadır

2. Bölüm

İskilip'ten Ankara'ya Göç

- Kentte kalış süresi uzadıkça gecekondudan imarlı alanlardaki apartman tipi konuta geçen hane oranı belirgin bir biçimde artmaktadır.
- Kentte kalış süresi uzadıkça daha yüksek nitelikli bir konutta oturma olasılığı da artmaktadır.
- Köyden göç edenlerde iyileşme ilçe merkezinden göç edenlerle karşılaştırıldığında, çok daha yavaştır.

3. Bölüm

Köye Dönüş Ve Rehabilitasyon Projesi

- Proje kapsamında Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde 11 ilde boşaltılan 820 köy ve 2.345 mezradan güvenlik nedenleriyle zorunlu göçle ayrılarak kentsel alanlara yerleşen 54.000 hanede yaşayan 378.335 köy sakininden 1097 hane reisi ile görüşülmüştür.
- Bu görüşmelerde bilgi edinilen toplam nüfusun yaklaşık 9,000-10,000 olduğu söylenebilir. (%1-2)

3. Bölüm

Köye Dönüş Ve Rehabilitasyon Projesi

- Deneklerin yaklaşık % 40 ı okuma yazma bilmemektedir; D.Bakır ortalamasınının 2 katı.
- Zorunlu göç edilen köylerin göç öncesi ortalama nüfusu 834 kişi, ortalama hane büyüklüğü 12 kişidir.
- Göç edilen köylerin % 21'inde ilkokul yoktur.
- %84'ünde sağlık ocağı yoktur.
- Köylerin yarısında ya hiç öğretmen yoktur ya da bir öğretmenle eğitim yapılmıştır. Hiç sağlık personeli olmayan yerleşme oranı %88'dir.

3. Bölüm

Köye Dönüş Ve Rehabilitasyon Projesi

- Terk edilen yerleşmelerin göç öncesinde %84'ünde elektrik vardır, hiç içme suyu olmayan köy sayısı sadece 13 köy (% 4.4) ile sınırlıdır.
- Köy ve mezraların yaklaşık yarısında sulama suyu bulunmazken, hiç yolu olmayan ya da sadece patika yolla ulaşılan yerleşme sayısı 15 dir (% 5). Yolların 2/3 ü stabilize yolla merkeze bağlanırken, sadece 7 köy (% 2.4) asfalt yola sahiptir.
- Özetle, terk edilmiş köylerde sosyal donatı olanakları son derece yetersiz iken, teknik alt yapı olanaklarının görece daha iyi bir durumda oldukları söylenebilir.

3. Bölüm

Köye Dönüş Ve Rehabilitasyon Projesi

- Göçmenlerin % 16'sının yaşadıkları köylerde hiç bir gelir kaynağı yoktur.
- Katılımcıların % 57'sinin birinci gelir kaynağı ekicilik, % 24'ünün ise hayvancılıktır.
- Ekicilikle geçinen katılımcıların yarısının 40 dönümden az, $\frac{3}{4}$ ünün 100 dönümün altında tarlası vardır.
- Üreticilerin hemen tamamı (%90) birincil ürün olarak tahıl ekmektedir.
- Köyde oturulan konutların büyük bölümünün (% 27) üç odalıdır. Konutların % 1.7 sinde ev içinde akar su, % 9.2'sinde tuvalet, % 4.6'sında ise telefon vardır.

3. Bölüm

Köye Dönüş Ve Rehabilitasyon Projesi

- Göçmenlerin kentteki ortalama hane büyüklüğü 12 den 9 a inmiştir. Kent ortalamasının %50 üzerinde.
- Göç öncesinde hanede çalışabilecek durumda hiç kimsenin olmadığı 26 hane varken, kentte bu sayı 141 e (%17) çıkmıştır.
- Hanelerin % 72 si düzenli bir iş ve gelire sahip değildir. Ücretli düzenli bir işte çalışanların oranı % 7 gibi son derece düşük bir orandadır.
- % 83'ü kalıcı bir meslek sahibi değildir. Hane başına toplam gelirleri ortalaması 86 milyon TL, bunların $\frac{3}{4}$ ünün aylık toplam gelirinin 100 milyon TL ve altındadır. Asgari ücret 228 milyon TL.

3. Bölüm

Köye Dönüş Ve Rehabilitasyon Projesi

- Deneklerin yaklaşık yarısının hiç bir sosyal güvencesi yoktur. Geri kalan kesim içinde en önemli sosyal güvence aracı (% 43.4) “yeşil kart” dır.
- Görüşülen hane reislerinin yarıdan azı (%45) kentte oturdukları konutun sahibidirler. Sahip olunan konutların % 37'si gecekondur statüsündedir.
- Konut ve çevre konforu açısından kentteki koşulların terk edilen köylerle karşılaştırıldığında daha iyi olduğu görülmekte ise de söz konusu kentsel hizmetlerin niteliği son derece düşüktür.

Sonuç

- Birbirinden boyut, ortam, neden ve koşulları bakımından büyük farklılık gösteren iki göç hareketinin özneleri olan göçmenlerin kentsel yaşamla eklemlenme biçimleri büyük farklılık göstermektedir.
- Gerek Modernleşme Okulunun aşırı iyimser varsayımları gerekse Bağımlılık Okulunun aşırı karamsar öngöruları geçerli değildir.
- İskilip ilçe merkezinden Ankara'ya göç eden ve eğitim ve gelir düzeyi görece yüksek olan göçmenler kentsel bütünleşme açısından oldukça başarılı bir tablo sergilerken, zorunlu göç ile doğu ve güneydoğu illerine yerleşmek zorunda kalan göçmenler için durum bunun tersi olmuştur.

Sonuç

- Eklemlenme yaklaşımı salt farklı üretim tarzlarının yapısal düzeyde olası eklemlenme biçimleri ile sınırlı kalmamalıdır. Aynı bakış açısı, iki -ya da daha çok-birbirinden farklı sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip olan toplumsal sınıf ve katmanların aynı bir mekansal birimde yaşamak zorunda kalmaları durumunda ortaya çıkabilecek olası yeni sentezleri açıklamak için de kullanılabilir.
- İki farklı kesim arasındaki sürekli ilişki ve karşılıklı etkileşim, her bir kesimin kendi toplumsal, ekonomik ve kültürel öğelerini diğerine benimsetmeye çalıştığı bir tür mücadeleyi de içerecektir. Bu ilişkisel birliktelik bütünleşme, ayrışma, asimilasyon ve marjinalleşme biçiminde gerçekleşebilir.

Sonuç

- İskilip örneğinde kentteki egemen sosyo-ekonomik yapı ile daha kolay bütünleşen bir göçmen kesim söz konusu iken, zorunlu göç ile kentlere yerleşenler yine kırsal alandan taşıdıkları sınıfsal konumları ile kentin marjinal nüfusuna eklenmektedirler.
- Eklenenecek kesimlerin beraberlerinde getirdikleri insan sermayesini bilmeden toptan bir öngöründe bulunmak doğru olmayacaktır.
- Kentle eklenenecek kesimlerin özgül niteliklerine bağlı olarak, merkezi ve yerel düzeyde geliştirilecek politika önerileri de ortaya birbirinden oldukça farklı olacaktır.

Sonuç

- Yeni bir nüfusun eklemelenmesi ile ortaya çıkan durum bir önceki ile aynı olamadığı gibi, o durumu da tümüyle geçersiz kılar. Artık bütüne özgüllüğünü veren bu yeni sentezdir.
- Birbirini aynı etki gücüyle olmasa da karşılıklı etkileyen kesimlerin eklemelendiği yeni ve sürekli kendini yenileyen/dönüşen dinamik bir entite/varoluştur ortaya çıkan.
- Eklemelenecek kesimlerin özgül niteliklerine bağlı olarak ortaya birbirinden oldukça farklı süreçler ve mücadele biçimleri ile karşılaşılacağı için ortaya çıkacak sentezler de standart bir genellemenin öngördüğü türdeş özellikler göstermeyecektir.

TEŞEKKÜR EDERİM